

kreds, fordi den som i et spejl tilbyder muligheden for at erkende og måske frigøre sig endnu en smule mere fra de snærende rester af det romantiske kærligheds-ideal, kriminalforfatteren Dorothy Sayers med følelig ironi har udlagt således: »Han for Gud alene. Hun for Gud i ham«.

Grethe Jensen

SVENBJÖRN KILANDER: Den nya staten och den gamla. En studie i ideologisk förändring. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Historica Upsaliensia 164. Uppsala 1991. 249 pp. With summary.

Uppsalahistorikeren Svenbjörn Kilanders bog skildrer opfattelsen af statens funktion og opgaver i det svenske samfund fra midten af forrige århundrede frem til 1. Verdenskrig, som den kommer til udtryk i rigsdagsdebatter om en række centrale erhvervspolitiske spørgsmål i perioden. Forfatteren forklarer i forordet, at studiet langt han ad vejen tog sigte på belysning af det ideologiske indhold i uddannelsen af bureaukrater i Sverige omkring århundredskiftet; i den henseende har svensk historie en fin tradition for ideologihistorisk analyse, navnlig gennem S.-E. Liedmans undersøgelser af den dominerende skikkelse fra 1800-tallets første halvdel, C.J. Boström.

Men Kilanders sigte er som nævnt bredere. Med baggrund i et meget stort materiale, 50-60 års debatter i den svenske rigsdag om socialpolitiske, samfundsøkonomiske og erhvervspolitiske spørgsmål, søger han at vise, at statsopfattelsen i betydelig grad ændrer sig under perioden. Ikke overraskende; men nu ikke så meget i den mening, at politikere, med større eller mindre entusiasme gradvist accepterer statsmagtens lovgivningsmæssige intervention på mere centrale sociale og erhvervmæssige områder, men mere, at opfattelsen af, hvad der er alment og offentligt, overfor hvad der specielt, og henhører under det private, helt fundamentalt skifter, og dermed også synet på, hvilke opgaver, staten kan tage på sig. Forskellen kan synes spidsfindig, men har sin metodiske pointe i opfattelsen af ideologiske strukturer som konsistente forestillingsverdener.

Bogen kortlægger to sådanne strukturer, en i 1850-erne og 60-erne, der knyttes til det, Kilander kalder den klassiske industrikapitalisme, og en fra 1890-erne og frem, der forbindes med den organiserede kapitalisme. Som rimeligt er, markerer 1880-ernes tolddebat systemskiftet. Ejheller disse begreber er jo kontroversielle, men på den anden side næppe heller særligt oplysende; de bruges da også kun som markører. Man kunne jo ellers mene, at det interessante netop var at etablere en noget tættere sammenhæng mellem den mere specielle erhvervsøkonomiske udvikling og de ideologiske strukturer. Men det er ikke Kilanders ærinde. Til gengæld kommer man vidt omkring i den parlamentariske debat. I forbindelse med 1860-ernes debat om kommunernes selvstyre vises, hvorledes kommunerne opfattedes som private foreteelser, ikke som en del af det offentlige, en arv netop fra Boström. På samme måde fremgår det af den samtidige jernbaneanlægsdebat, hvorledes den rådende statsopfattelse klart kunne begrunde stambanenettets statslige, sidebanernes private/kommunale karakter. Eller definere grænsen for statsligt engagement i uddannelse og emigration.

Det er en af bogens fortjenester at pege på de mange eksempler efter 1888 på statens aktive promovering af svensk næringsliv. Periodens kappestrid, toldrust-

ning og konfrontation udadtil, reorganiserede statsbegrebet også indadtil. Mange opgaver antog statskarakter, at fremme eksporten, at støtte enkelte erhverv, ja endda bestemte private firmaer. Men netop når statsopfattelsen knyttes til begrebet om den organiserede kapitalisme, savner man en diskussion om det fagrettlige aftalesystems etablering. Og den for Sverige særegne debat om udnyttelsen af naturressourcerne, Norrlandsdebatten, kunne med god grund være inddraget. Her foreligger endda en grundig studie i Sverker Sörlin's »Framtidslandet« fra 1988, der indgående behandler opinionsdannelsen omkring Norrlands modernisering.

Hans Kryger Larsen

LISBETH NIELSEN og POUL FORSKÆR POULSEN: »Kæltringer og skikkelige folk i Gødvad sogn«. Et midtjysk sogn og dets mennesker, belyst gennem Herredsretten 1850-1890. Silkeborg, Landbohistorisk Selskab 1991. 167 sider ill. 2 kort. Pris kr. 100,00 incl. moms.

Et kandidatstipendium på Århus Universitet har resulteret i en afhandling om sognet Gødvads beboeres opførsel i retten i årene 1858 til 1890. Bogen »Kæltringer og skikkelige folk i Gødvad sogn« er en lille del af denne afhandling, og koncentrerer sig om retssager vedrørende kvinders og mænds ære i et lille landsbysamfund.

Sognet Gødvad ligger i Midtjylland, nordøst for Silkeborg. Gennem en række retssager af større eller mindre alvor, belyser bogen holdninger og mentalitet i det lille samfund. Sagerne, der blev behandlet ved Herredsretten i Lysgaard Hids Herred, strækker sig fra en sten, der kastes gennem en rude, til en voldtægt og en fødsel i dølgsmål og efterfølgende barnemord.

Forfatterne har opdelt retssagerne i tre kategorier. De første sager drejer sig om ærekrænkelser. En mand beskyldes for uærlig optræden i en handel, og en anden mand får slået en rude i stykker. En anden type ærekrænkelser er krænkelser af kvinder, både verbale og fysiske. En ugift kvinde føler sig krænket af en mands udtalelser i et privat selskab, en anden kvinde bliver voldtaget, og ingen kommer hende til hjælp. I alle de omtalte sager er det vigtigt for den krænkede at blive rensset for den plet, de føler er sat på dem. Anseelse var dyrebar i et lille samfund.

En anden kategori af retssager har forfatterne kaldt »Magten«. Her belyses retssager mod sognets mangeårige sognefoged Chresten Hansen og en enkelt mod hans kone. Lokalembedsmanden gennem 40 år kom flere gange for retten for ikke at have skøttet sit arbejde ordentligt. Og hans kone blev anklaget af den nyankomne jordemoder for at have hjulpet fødende kvinder. Retsmagten i sognesfogedens skikkelse var ikke mere mægtig, end at den kunne anklages.

Den sidste kategori af sager kaldes »Over strengen«, og handler om et opgør mellem husmænd og gårdmænd om betaling for en græsningsret. Denne sag, der handlede om ejendoms- og brugsret til et stykke mose, baseret på to tidligere aftaler, faldt ud til gårdmændenes tilfredshed. Husmændene, der havde rejst sagen, vedblev at betale for deres græsningsret.

Retssager i sig selv er ofte spændende læsning, men forfatterne har gennem deres historisk-antropologiske tilgangsvinkel formået at dreje interessen fra selve retssagerne til de holdninger og modsætninger, der ligger bag anklagerne. En plet